

Systemy polityczne

Podręcznik akademicki

Tom II

Ustroje państw współczesnych

Redakcja naukowa:

Marek Bankowicz

Beata Kosowska-Gąstoł

Katedra Współczesnych Systemów Politycznych

Katedra Konstytucjonalizmu i Ustrojów Państwowych

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Kraków 2020

Spis treści

Wprowadzenie

- I. System polityczny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej – Tomasz Wieciech
- II. System polityczny Stanów Zjednoczonych Ameryki – Dariusz Stolicki
- III. System polityczny Republiki Francuskiej – Łukasz Jakubiak
- IV. System polityczny Republiki Federalnej Niemiec – Dominik Sieklucki
- V. System polityczny Republiki Włoskiej – Marek Bankowicz
- VI. System polityczny Konfederacji Szwajcarskiej – Beata Kosowska-Gąstoł
- VII. System polityczny Królestwa Hiszpanii – Tomasz Wieciech
- VIII. System polityczny Federacji Rosyjskiej – Beata Kosowska-Gąstoł
- IX. System polityczny Chińskiej Republiki Ludowej – Marek Bankowicz
- X. System polityczny Cesarstwa Japonii – Marek Bankowicz
- XI. System polityczny Republiki Indii – Maksymilian Galon

Szczegółowy spis treści

I. System polityczny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej –

Tomasz Wiecech

1. Zarys historii ustroju państwa
2. Konstytucja i zasady ustroju
 - 2.1. Konstytucja niespisana
 - 2.2. Podstawowe zasady ustrojowe
3. Partie polityczne i system partyjny
4. System rządów
5. Parlament
 - 5.1. Struktura i skład
 - 5.2. Wybory
 - 5.3. Organizacja wewnętrzna i tryb pracy
 - 5.4. Funkcje
6. Monarcha
 - 6.1. Porządek dziedziczenia i warunki objęcia tronu
 - 6.2. Prerogatywy królewskie
 - 6.3. Rola monarchy w systemie politycznym
7. Rząd
 - 7.1. Struktura
 - 7.2. Tryb powoływania
 - 7.3. Odpowiedzialność polityczna
 - 7.4. Funkcje
8. Sąd Najwyższy
9. Ustrój terytorialny

II. System polityczny Stanów Zjednoczonych Ameryki – Dariusz Stolicki

1. Zarys historii ustroju państwa
 - 1.1. Powstanie federacji amerykańskiej
 - 1.2. Spór o naturę Unii w XIX w.
 - 1.3. „Nowy ład” i państwo administracyjne
 - 1.4. Imperialna prezydentura
 - 1.5. Sąd Najwyższy w II połowie XX w.
2. Charakterystyka konstytucji i podstawowych zasad ustrojowych
 - 2.1. Konstytucja Stanów Zjednoczonych z 17 września 1787 r.
 - 2.2. Spór o suwerenność
 - 2.3. Podstawowe zasady ustrojowe
3. Partie i system partyjny
 - 3.1. Geneza i ewolucja amerykańskiego systemu partyjnego
 - 3.2. Struktura głównych partii amerykańskich
 - 3.3. Charakterystyka Demokratów i Republikanów
4. System rządów
 - 4.1. Ogólna charakterystyka
 - 4.2. Rozdział i niezależność władz
 - 4.3. Mechanizmy hamujące – Kongres przeciw Prezydentowi
 - 4.4. Mechanizmy hamujące – Prezydent przeciw Kongresowi

- 4.5. Mechanizmy hamujące – Kongres i Prezydent a władza sądownicza
- 5. Władza ustawodawcza – Kongres
 - 5.1. Izba Reprezentantów
 - 5.2. Senat
 - 5.3. Proces ustawodawczy i funkcjonowanie Kongresu
 - 5.4. Pozycja kongresmana, lobbying w Kongresie
- 6. Egzekutywa
 - 6.1. Prezydent
 - 6.2. Wiceprezydent
 - 6.3. Konstytucyjne kompetencje Prezydenta
 - 6.4. Znaczenie polityczne Prezydenta
 - 6.5. Administracja federalna
- 7. Władza sądownicza
 - 7.1. Struktura
 - 7.2. Powoływanie i status sędziów
 - 7.3. Zakres władzy sądowniczej
 - 7.4. Znaczenie polityczne sądownictwa
- 8. Ustrój terytorialny
 - 8.1. Podział kompetencji między federację a stany
 - 8.2. Relacje międzyrządowe w federacji amerykańskiej
 - 8.3. Ustroje stanów

III. System polityczny Republiki Francuskiej – Łukasz Jakubiak

- 1. Zarys historii ustroju państwa
- 2. Charakterystyka konstytucji i podstawowych zasad ustrojowych
- 3. Partie i system partyjny
- 4. System rządów
- 5. Prezydent Republiki
- 6. Rząd
- 7. Parlament
- 8. Inne instytucje ustrojowe
 - 8.1. Rada Konstytucyjna
 - 8.2. Rada Gospodarczo-Społeczna i ds. Ochrony Środowiska
 - 8.3. obrońca Praw
- 9. Ustrój terytorialny państwa

IV. System polityczny Republiki Federalnej Niemiec – Dominik Sieklucki

- 1. Zarys historii ustroju państwa
- 2. Konstytucja Republiki Federalnej Niemiec i podstawowe zasady ustrojowe
- 3. Partie polityczne i system partyjny
- 4. System rządów i organów państwowych
- 5. Bundestag
- 6. Bundesrat
- 7. Prezydent Federalny
- 8. Rząd Federalny
- 9. Federalny Trybunał Konstytucyjny
- 10. Ustrój terytorialny

V. System polityczny Republiki Włoskiej – Marek Bankowicz

1. Zarys historii ustroju – od statutu albertyńskiego do republiki
2. Konstytucja z 27 grudnia 1947 roku i podstawowe zasady ustrojowe
3. Partie polityczne i system partyjny
4. System rządów
5. Parlament
6. Prezydent republiki
7. Rząd
8. Organy pomocnicze
9. Sąd Konstytucyjny
10. Ustrój terytorialny

VI. System polityczny Konfederacji Szwajcarskiej – Beata Kosowska-Gąstoł

1. Zarys historii ustroju państwa
 - 1.1. Geneza i kształtowanie się szwajcarskiej państwowości
 - 1.2. Początki szwajcarskiego konstytucjonalizmu
 - 1.3. Utworzenie federacji
2. Charakterystyka konstytucji i podstawowych zasad ustrojowych
 - 2.1. Konstytucja Szwajcarii z 18 kwietnia 1999 roku
 - 2.2. Podstawowe zasady ustroju państwa
3. Partie polityczne i system partyjny
 - 3.1. Ogólna charakterystyka systemu partyjnego
 - 3.2. Szwajcarskie partie polityczne
4. System rządów
5. Zgromadzenie Federalne
 - 5.1. Pozycja ustrojowa parlamentu
 - 5.2. System wyborczy
 - 5.3. Zasady organizacji i funkcjonowania Zgromadzenia Federalnego
 - 5.4. Funkcje Zgromadzenia Federalnego
6. Rada Federalna
 - 6.1. Zasady powoływania, organizacja i funkcjonowanie
 - 6.2. Kompetencje
7. Pozycja Prezydenta Federacji
8. Trybunał Federalny
9. Podstawowe założenia ustroju terytorialnego państwa

VII. System polityczny Królestwa Hiszpanii – Tomasz Wiecech

1. Zarys historii ustroju państwa
2. Konstytucja i zasady ustroju
 - 2.1. Tryb zmiany konstytucji
 - 2.2. Podstawowe zasady ustrojowe
3. Partie polityczne i system partyjny
 - 3.1. Partie ogólnokrajowe
 - 3.2. Partie narodowe i regionalne
 - 3.3. System partyjny
4. System rządów
5. Król

- 5.1. Zasady sukcesji tronu
- 5.2. Pozycja ustrojowa
- 5.3. Król jako szef państwa
- 5.4. Król jako symbol jedności i trwałości państwa oraz jego najwyższy przedstawiciel
- 6. Parlament
 - 6.1. Struktura i skład
 - 6.2. Wybory
 - 6.3. Organizacja wewnętrzna i tryb pracy
 - 6.4. Funkcje parlamentu
- 7. Rząd
 - 7.1. Procedura powoływania
 - 7.2. Struktura
 - 7.3. Funkcje
 - 7.4. Pozycja ustrojowa premiera
 - 7.5. Odpowiedzialność polityczna rządu przed parlamentem
- 8. Pozostałe instytucje systemu politycznego
 - 8.1. Obrońca Ludu
 - 8.2. Rada Stanu
 - 8.3. Trybunał Konstytucyjny
- 9. Ustrój terytorialny
 - 9.1. Wspólnoty autonomiczne
 - 9.2. Prowincje
 - 9.3. Wyspy
 - 9.4. Gminy

VIII. System polityczny Federacji Rosyjskiej – Beata Kosowska-Gąstoł

- 1. Zarys transformacji ustroju państwa
 - 1.1. Reformy Gorbaczowa i rozpad Związku Radzieckiego
 - 1.2. Utworzenie Federacji Rosyjskiej
- 2. Charakterystyka konstytucji i podstawowych zasad ustrojowych
 - 2.1. Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 roku
 - 2.2. Podstawowe zasady ustroju państwa
- 3. Partie polityczne i system partyjny
 - 3.1. Uwarunkowania i ogólna charakterystyka systemu partyjnego
 - 3.2. Zagadnienie „partii władzy” i charakterystyka ugrupowań parlamentarnych
- 4. Reżim polityczny i system rządów
- 5. Prezydent
- 6. Parlament – Zgromadzenie Federalne
 - 6.1. Pozycja ustrojowa i sposób wyłaniania izb parlamentu
 - 6.2. Organizacja wewnętrzna parlamentu i pozycja deputowanych
 - 6.3. Kompetencje Dumy Państwowej i Rady Federacji
- 7. Rząd
- 8. Sąd Konstytucyjny i Sąd Najwyższy
- 9. Ustrój terytorialny państwa

IX. System polityczny Chińskiej Republiki Ludowej – Marek Bankowicz

- 1. Kilka uwag o historii ustroju Chin
- 2. Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej

3. Partie polityczne i system partyjny
4. Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych i Stały Komitet Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych
5. Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej
6. Rada Państwowa
7. Centralna Rada Wojskowa
8. Ustrój terytorialny

X. System polityczny Cesarstwa Japonii – Marek Bankowicz

1. Zarys historii ustroju państwa
 - 1.1. Wprowadzenie historyczne
 - 1.2. Tradycje ustrojowe
2. Konstytucja demokratycznej Japonii z 1946 roku i jej zasady ustrojowe
3. Partie polityczne i system partyjny
4. System rządów
5. Cesarz
6. Parlament
7. Premier i rząd
8. Ustrój terytorialny

XI. System polityczny Republiki Indii – Maksymilian Galon

1. Zarys historii ustroju Indii
2. Charakterystyka Konstytucji Republiki Indii (Bharat) i podstawowych zasad ustrojowych
3. Indyjski system partyjny
4. System rządów i organów państwowych Indii
5. Prezydent
6. Rząd – Rada Ministrów
7. Parlament
 - 7.1. Lok Sabha – Izba Ludu
 - 7.2. Rajya Sabha – Rada Stanów
 - 7.3. Ustalenia wspólne i procedowanie
8. Inne organy
 - 8.1. Wiceprezydent
 - 8.2. Sąd Najwyższy
 - 8.3. Komisja Wyborcza
 - 8.4. Kontroler i Generalny Rewizor Indii
 - 8.5. Komisje Służby Publicznej
9. Ustrój terytorialny Indii

WPROWADZENIE

Oddajemy do rąk Czytelników drugi tom podręcznika do systemów politycznych. W pierwszym dokonano przeglądu najważniejszych zagadnień teoretycznych dotyczących funkcjonowania współczesnych systemów – zdefiniowano podstawowe pojęcia, przedstawiono klasyfikacje, scharakteryzowano organy i instytucje, a także mechanizmy i zasady ich funkcjonowania. Szczegółowy katalog zagadnień umieszczonych w poszczególnych rozdziałach wyglądał następująco: wprowadzenie do analizy systemu politycznego państwa (rozd. I), systemy demokratyczne i niedemokratyczne (rozd. II), wybory i referenda (rozd. III), partie polityczne i systemy partyjne (rozd. IV), parlamenty (rozd. V), rządy i głowy państw (rozd. VI), sądownictwo (rozd. VII), ustrój terytorialny (rozd. VIII).

Drugi tom zawiera przegląd systemów politycznych współczesnych państw. Z jednej strony nawiązuje on do treści zawartych w pierwszym tomie, przynosząc swego rodzaju egzemplifikację analizowanych tam rozwiązań ustrojowych i politycznych, z drugiej – stanowi samodzielne opracowanie będące swego rodzaju kompendium wiedzy o systemach politycznych poszczególnych państw. Dokonując selekcji przypadków braliśmy pod uwagę nie tyle wielkość czy znaczenie państw, ale przede wszystkim różnorodność stosowanych rozwiązań ustrojowych i politycznych, a także różne tradycje, które ukształtowały analizowane systemy. Szczegółowy katalog państw obejmuje systemy polityczne: Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Francji, Niemiec, Włoch, Szwajcarii, Hiszpanii, Rosji, Chin, Japonii oraz Indii. Warto zwrócić uwagę, że oprócz państw demokratycznych, przedstawiono także systemy odbiegające od klasycznej demokracji, hybrydowe, a nawet autorytarne. Mając pełną świadomość, że dobór państw nigdy nie jest pozbawiony cech arbitralności, żywimy jednocześnie nadzieję, iż dokonana przez nas selekcja przybliży Czytelnikom zagadnienie współczesnych systemów politycznych i przyczyni się do zainteresowania tą problematyką.

Poszczególne rozdziały zostały opracowane w oparciu o ten sam schemat, co w zamierzeniu powinno ułatwić korzystanie z podręcznika i dostosowanie go do procesu dydaktycznego. Ze względu na różnorodność stosowanych rozwiązań, nie wszystkie systemy udało się jednak umieścić w takich samych ramach. Każdorazowo główny nacisk położono na analizę ustrojów poszczególnych państw, co znalazło odzwierciedlenie w tytule drugiego tomu. Podręcznik wychodzi jednak poza rozważania oparte na przepisach prawnych, prowadzonym

rozważaniom starano się nadać politologiczny charakter poprzez omawianie systemów partyjnych oraz ich wpływu na system polityczny jako całość, czy praktyki politycznej na tyle, na ile pozwala na to konwencja podręcznika. W każdym rozdziale przedstawiono krótki rys historyczny i/lub uwarunkowania, które wpłynęły na wykształcenie się określonego systemu. Immanentnym punktem jest też zawsze charakterystyka aktualnej obowiązującej konstytucji i podstawowych zasad ustrojowych, które legły u podstaw bardziej szczegółowych rozwiązań. Każdorazowo zaprezentowano aktualny system partyjny oraz główne partie polityczne. Rozważania na temat systemu organów państwowych poprzedzono ogólną charakterystyką systemu rządów. Wychodząc z założenia, że ogólna systematyka konstytucji ma duże znaczenie interpretacyjne, poszczególne organy władzy państwowej zaprezentowano w kolejności ich pojawiania się w konstytucji. W każdym przypadku zaprezentowano organy władzy ustawodawczej i wykonawczej, a także inne, które są charakterystyczne dla funkcjonowania danego systemu, głównie sądy konstytucyjne. Na końcu każdego rozdziału umieszczono rozważania na temat ustroju prawno-terytorialnego państwa.

Traktując przedstawiony podręcznik jako punkt wyjścia do dalszych studiów, na końcu każdego rozdziału umieszczono polecaną literaturę. Przyjmując konwencję podręcznika zrezygnowano natomiast z dołączania wyczerpujących bibliografii, a także z przypisów i przytaczania obcojęzycznych terminów czy nazw partii, poza wyjątkami, gdzie było to szczególnie uzasadnione. Tekst wzbogacono natomiast ramkami i schematami, w których umieszczono informacje i ciekawostki uzupełniające lub ilustrujące omawiane zagadnienia, oraz tabelami, gdzie wymieniono osoby zajmujące kluczowe stanowiska w poszczególnych państwach.

Opracowanie zostało przygotowane w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego i jest rezultatem naukowej kooperacji pracowników Katedry Współczesnych Systemów Politycznych oraz Katedry Konstytucjonalizmu i Ustrojów Państwowych. Pragniemy w tym miejscu podziękować Dyrekcji wspomnianego Instytutu oraz Władzom Dziekańskim Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych za pomoc i wsparcie udzielone nam podczas przygotowywania obu tomów podręcznika.

Redaktorzy

Kraków, lipiec 2019